3.

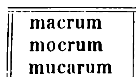
Poviest okružja makarskoga

u

Dalmaciji.

Od

Brata Petra Kadčića Peke Malobraćanina.

Makarska dobila je ime od staroga Makra

. Starinom se je zvala Makranska luka, a kasnije izostaviv joj Luka prozove se Makarska. Sagradjena je kod mora pod Biokovom planinom visokom 5500 nogah, zvanom od Rimljanah Mons Adrius. Godine 544. dodje Idaulfo, odmetnik Belisara zapovjednika vojske carigradske, pod Makarsku s bojnimi ladjami, dajući razumieti, da je došao kupiti sviet i privest u pomoć svomu gospodaru: na tvrdoj vjeri, videć sgodnu prigodu, skočno naskoči na grad, nenadno ga predobije, pohara, i što je boljega bilo, sobom povede.

Klaudion, zapovjednik Solinski, dočuvši udes Makaranah bez da počasi, doplovi na pomoć, nu bez koristi; na što napadnik obogaćen blagom i zarobljenicî, dopade u Talijansku pod obranu Totilovu, koji do malo, stavnim pouzdanjem obogaćenja, nasrne na žalostnu Makarsku, kojoj još prve rane nebijahu zarasle, te poslje česta jurišanja g. 548. osvoji ju i razori do temelja. Izgiboše joj vitezovi, nestade blaga, propade joj dostojanstvo, gospodstvo i biskupstvo.

Od godine 548—837. podiže se opet i napravi Makarska (poslje jadah pretrpljenih od Totilovacah, koji i Primorje makarsko ojadiše), ter bude zavladana od Slovenacah Hrvatah, koji nastojahu, da joj stanje poboljšaju, te se u Makarskoj nastani i jedan slavski župan.

God. 870. pa unapred narod u krajini Makarskoj zagrli zanemarenu vjeru katoličku: od ove dobe svakdan umnožavao se je narod i broj pravoviernih i vjerojatno je, da se je kršćanstvo za koje stoljeće uzdržalo u ovoj krajini, po tom krivovjerstvo sasvim oblada državu, koja okolo godine 1300 od kralja ugarskoga Karla Roberta bude predana Pavlu Bribiru katoliku. Sasvim da je bilo katolikah, koji su imali svoje biskupe, koji su jih pokrepljivali u svetoj vjeri, kako će se vidjeti kad bude govor o biskupih makarskih, Makarska i sve njezino Primorje bilo je puno krivovjeracah i odpadnikah.

God. 1498. nasrnuše Turci Bošnjaci, dobiše Makarsku, oplieniše, popališe i s temelja ju razoriše, ojadivši grad razkopaše i porušiše i stolnu crkvu sv. Petra, kako piše Boriša Kadčić Žorković biskup makarski g. 1631 S. Skupu:

„Turcarum rabie Ecclesia Cathedralis Principi Apostolorum dicata et civitas solo equata est.“

Oko svrhe ovog stoljeća car turski Bajazet podloži svojoj vlasti, izvan Hercegovine, sve Primorje od Neretve do Cetine s gradom Makarskom. Više putah spadala je Makarska s Primorjem pod vladu mletačku, dok nebiaše opet napadnuta od Turakah, tako godine 1537., kad Suleiman zametnu boj s Mletčani predobi ih, a g. 1540. sklopivši mir, Makarska ostane pod vladanjem mletačkim, nu na veću njezinu žalost, jer kad su većma napadali bezbožnici i gore joj zadavali jade uskoci, čeznula je, da opet ostane pod njihovim jarmom do god. 1647., kad se predade Lavu krilatomu, vladi mletačkoj, odbivši silovito Turke za vrieme Pavla Kastorte i Leonarda Foscola zapovjednika vojničtva dalmatinkoga, i to po nagovoru Petra Kadčića tad biskupa makarskoga, koji skupivši ih u sbor, izbroji sve jade pod zulumom turskim, uzpali u njih iskru slavskog junačtva, s kojim se Turkom i opriešе: a ostavši pod Mletčani u znak bogoljubstva sagrade na vrhu

Biokove crkvicu posvetiv ju svetom Jurju vojvodi. Težko je opisati sve dogadjaje posebno i obširno davne dobe, zašto radi čestih palježah izgoriše biskupski stanovi i arkivi velikašah, što neizgori bi ugrabljeno, a žalibože, malo se je tko brinuo za naše stvari.

Makarska je sva iz nova sagradjena, već joj malo što ostaje od starije dobe, u njoj se nevidi kao po drugih gradovih dalmatinskih starinskih razvalinah i ostanakah, niti je obskrbljena zidom, niti ima kakve tvrdjave za obranu, već gole litice i junačke prsi. Od starinah ima samo ono od slavnoga Ivana Josipa Pavlovića Lučića: Marmora Macarensia. 1) Marmora votiva XXI. 2) Marmora effectuum miscellanea XXII. 3) Marmora inscriptionum publicorum II. 4) Marmorum fragmenta quaedam, gdje netrebaju comenti, kad se pregleda spomenutog Lučića: Editio secunda aucta et illustrata. Racusae, typis Mortechinianis, 1810, str. 7—14.

Granice, prostor i stanovnici.

Makarskoj i njezinom Primorju graniči od istoka Neretvanska, kojoj ime od rieke, koja prolazi kroz sela, od poldneva more Jadransko, na komu dva otoka, Brač i For i poluotok Pelisac, od zapada Omiška, a od sjevera krajina Imoska.

Makarska krajina prostire se u dužinu 40 hiljadicah (miljah) od puste Vrulje do Neretve, a u širinu 4, 6 i 8. — U toj duljini broji šestnaest selah, t. j. Brelo, Baškavoda, Bost, Velikobrdo, Makar, Kotisina, Tuciepi, Podgora, Drasnice, Igrane, Živogošće, Drvenik, Zaostrog, Podaca, Brest, Gradaci, Baćina, koje se razdieljuju u gornje i dolnje Primorje, gornje ima šest posljednih, a dolnje deset prednjih selah.

Napram selam i prostoru malo je stanovnikah, neima ih svega nego okolo deset hiljadah i sve rimo-katolikah; tomu malomu broju uzrok su česti bojevi s Turci i drugimi napadnici, a podosta i smrtonosna kuga god. 1815., koja nas težko ucvili.

Primorje kamenito je, ali plodno, u njem moreploditi sve posadjeno i posijano, kao: masline, bademi, orasi, jabuke, smokve,

murve, kruške, slive, zerdelje, oskoruši, datule, trešnje, višnje, loze, limuni i naranče; pšenica, ječam, hrž, kukuruz, proso, bor, heljda, sirak; svako žito, svako zelje i svakovrstno cvieće.

S e l a.

Malo koje selo od Primorja Makarskoga da neima koju stvar zamíernu ili riedku, i to počamši od

B r e l a. Selo je ovo povisoko od mora, nedaleko od Vrulje, gdje se misli, da je bio stari Peguntium. — Ovo selo plodnije je od ostalih voćem, navlastito rumenimi jabukami i višnjami, koje izvažaju do Zadra, Senjske Rieke i Trsta da čine R o s o l i u m.

B o s t izvan svoga malenoga vriela, ima obilnih vodenih vrielah pokraj mora, okolo kojih naseliv se njeki mišćani, ona naselbina nazove se kod Baške vode, i tako selo je u dvoje razdieljeno, Bost i Baška voda. U ovom se selu vadi kad koja ploča ili kamen starougladjen, tako biaše izkopan jedan zamieran prag, kako i okamenjenih živinah, tamo je bio prizvan i G. Fortis, da vidi prag i da osjeti njeki vonj od smole. Pod Bostom izkopava se više putah kakvih starinah, nu od male važnosti, možda bi se našlo boljih i vriednijih, da se tko s tim ozbiljno bavi, jer se nahodi i starih grobištah, s kostmi razmierne veličine, tako i luga i ugljevlja, sudja itd.

G. Ivan Josip Pavlović Lučić, pišuć o našastom kamenju, spominje i našasto na Baškoj vodi. Bastko brdo pruža se k Makarskoj i podporom služi Biokovi.

M a k a r. Od ovog netreba govoriti, zasto je od starijih opisan, i sve ono, što se piše i govori o sadanjoj Makarskoj, to biaše većom stranom od Makra, zašto od Makra se Makarska rodila. U Makru je bila i sad se vidi gdjekoja zidina prilieplјena uz litice; u Makru su Turci pogubili biskupa i njegovu družinu; iz Makre iztiče ona liepa voda, koja je dovedena u Makarsku.

Kotišina neima stvari zanimive.

Tuciepi. Pod ovim selom izvire sumporna voda, koja donosi paklinu, radi toga i ona stran prozvana je Pakline, drugčije Smrdeljac.

U ovom selu nahodi se kojekakvih starinskih nadgrobnih pločah, ne samo u sadanjem grobištu, nego i u drugom starodavne dobe i na drugih mjestih; malo ih je s nadpisom, ali ima ih mnogo s prilikom štita, mača, mjeseca i zviezde, vidi tablicu pod br. 1.

U starodavnom grobištu nahodi se jedna nadgrobnica, na kojoj vidi se njeka slika ljudska, odjeća joj poput dolame i kapa na slavsku, a nad glavom glava lavska. Sudeć po odori i po kapi rekao bi, da je tu bio pokopan koji poglavar slavski, a videć lava moglo bi se zaključiti, da je tu sahranjen koji velikaš mletački, preminuvši na putu prolazeć za Neretvu.

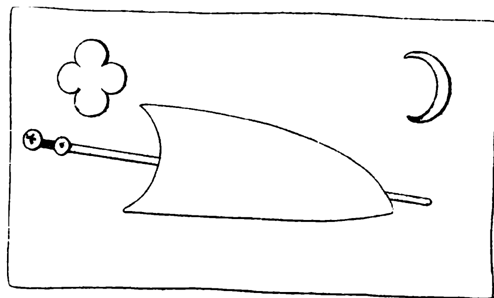
Dà, najpodobnije je reć, da su tu bila spuštena iznatrenja Petra Kandianina dužda mletačkoga, koji se je u ovih stranah prestavio; zašto kad se je ploča podigla, nemože se vidjeti nikakva ostanka od kostih, nego samo zemlja. Za čudo je pako to, kad je ta ploča (koja je sada odzgor postavljena na ogradi zemljišta) očisćena, slika je našasta k grobu okrenuta. Vidi ploču i kip na tablici pod br. 2.

Sried istoga grobišta nahodi se i crkvica na ćemer od nepoznate dobe; pripovieda se, i tu pripoviest potvrdiše mi i njekoji Grci, da je naime u Primorju makarskom, t. j. u Tuciepih S. Juraj, u Igranih S. Spas (Salvator), u Baćini S. Luka, sve tri crkvice sagradjene od S. Jeline Križarice.

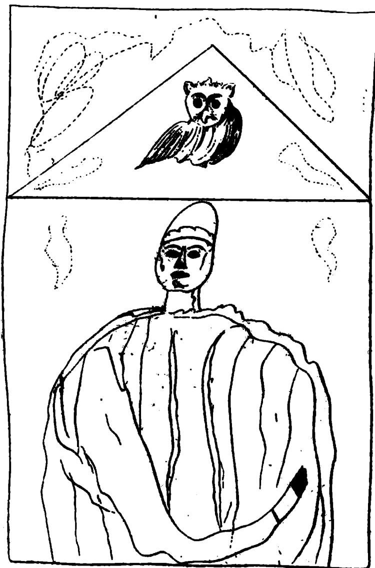
Cieni se, da gdje je sad Tuciepski Govorak, tu biaše stari Laurentum, jer obje besjede jednako znamenuju. — Tamo se izkopava kojekakvih stvarih: gvoždja, sudja, kakav novac, babkah. Jednu od tih babakah, koju s ovom poviesću pošiljam slavnom družtvu za narodni Muzeum, dobio sam od prijatelja Ante Buselića iz istoga sela na dar.

U Tuciepih nalazilo se i starih pisamah, koja su zanemarena, zabačena i razkomadana, vidi se tamo samo na jednom

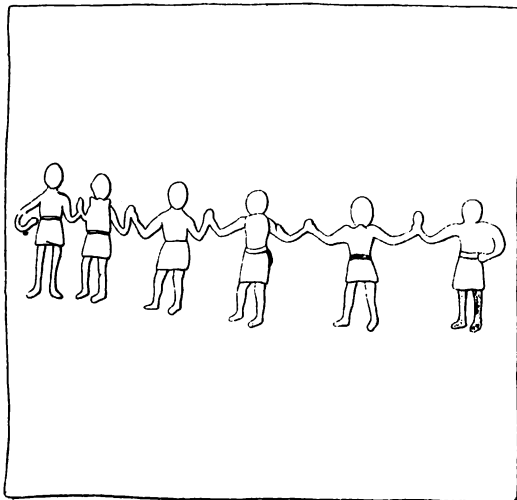
1

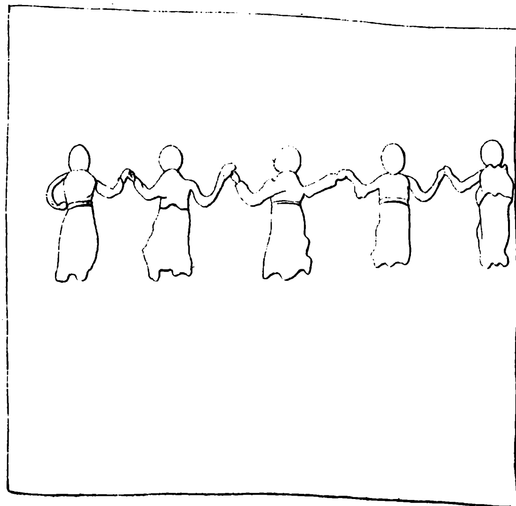
2

3

4

pločnom komadu, upotrebljenom za prag jednoga seljaka, malo slovo, koje se pročitati nemože.

Podgora. Ime je dobila od guste i prostrane dubrave, zašto kad bi tko upitao novo-naseljaka, gdje stanuješ? odgovorio bi: tamo gori pod onom gorom, i tako mjesto od bližnjih naselbinah bude prozvano Podgora, a naseljenici Podgorani.

Podgora ima najljepšu i najveću od svih primorskih crkvah, sagradjena je na čast svih svetih. Množtvo svieta pohodi onu crkvu svake prve nedjelje po Velikoj Gospi, radi osobitog poštovanja i ljubodilja prama svet. Vincencu.

U spomenutoj crkvi nahodi se jedno razmierno veliko propelo u oltaru posebnom, zamirne je ljepote S. Ivan Krstitelj po Ticianu, tako i S. Jerolim od novije dobe po načinu Karla Veronezkoga.

U Podgori ima razlikih poštenih, gospodskih i bogatih obiteljih, medju kojimi obitelj častnoga gospodina Ivana Merkušića starinom Rogunovića Ovaj bjaše nadaren i pohvaljen od bečkih izložiteljah radi stvarih poslanih tamo na izložbu.

Ova obitelj uzdržava jedan plemenit perivoj, u komu izvan raznoga voća i svakovrstna cvieća rode obilno i vrhu obične ljepote limuni, naranče i datule.

U knjižnici te iste obitelji čuva se medju ostalimi knjigami jedna s nadpisom:

Cronologia delle cose seguite in Italia, Venezia, Levante, Dalmazia, ed altri luoghi del mondo, e particolarmente in Traù per ordine de tempi dopo la nascita di Gesù Cristo.
Ex Libris Josephi e Comitibus Cosurić Teodosio, Episcopi Curzolensis.

Počimlje ova Cronologia od prve godine porodjenja Isukrstova do 1680 i najviše govori pjesnik o stvarih, slučivših se u Trogiru.

Pri svrhi te knjige naznačiva broj i imena:

1. Biskupah trogirskih od god. 1000—1755.

2. Broj plemićah i upraviteljah Trogira od 1317—1420, i to prije nego se Trogir predade vladi mletačkoj, pak iste od godine 1420—1770.
3. Imena kako veli „Eccelentissimi SSmi. Sindici in Dalmazia“ od god. 1461—1539.
4. Imena „degli Eccmi. SSri. Generali e Provveditori generali da mare in Dalmazia“ od god. 1482—1681.
5. Imena kraljevah ugarskih od god. 986—1653.
6. Imena carevah turskih od počela njihova zakona do Memeda IV. god. 1664.
7. Imena cesarah rimskih prije poroda Isukrstova.
8. Imena konzulah rimskih od 15—1563. godine.
9. Imena duždah mletačkih, osobito onih, koji su bili kadgod u Trogiru, ili kakvo dobro prinieli Trogiranom; napokon
10. spominje, počamši od godine 34. po Krstovu porodjenju, kad apostoli sastaviše malo vjerovanje, mnoge stvari i naredbe papah rimskih do godine 858.

U Podgori ima malena, nu liepa i izbrana knjižnica kod g. Don Mihovila Pavlinovića.

Brašnice. I u ovom selu ima stećakah i starinskih nadgrobnih pločah, medju kojimi na jednoj vidi se i mitra biskupska, a valjda bilo je i pisma, koje je po nepomnji odbijeno i zabačeno, kako i jedno drugo rimsko, koje je od njekoga hudovierca bilo sakriveno i zakopano.

Nad malimi crkvenimi vrati nahodi se jedan kameni komad, tamo postavljen po pomnji njekoga župnika Malobraćanina, i na njemu križ, smrt i mrtvačke kosti, a izpod ovih godina 1466 s napisom: „Pojde jerceg Stipan u Dubrovnik.“

Valja reći, ili da je taj herceg Stipan stanovao bar za koje vrieme u Brašnicah, ili da je zlo upisano: pojde, na mjesto prodje.

Nad velikimi vratim štije se pismo, koje dokazuje, da je crkva sagradjena god. 1745., a kad ju je potres srušio 1794, opet prigradjena i popravljena.

Dobra voda nahodí se pod crkvícom S. Roka, lagana, zdrava, imajuća sve vlastitosti, koje iziskivaše Ipokrat, i govori se, da je prilična Nocerskoj. Tu blizu vidi se i komadićah kamenja crljenkasto-mramornoga.

Blizu sadanjeg svetog Roka, u jednoj crkvici, starinom stajaše kip S. Roka, koji kasnije po naredbah starešinskih bude prenešen vjerojatno u Mletke, i to skrovito pod imenom Idola, za to što onaj štovani kip biaše izkopan u mjestu zvanu Stojno polje, a bio je pokriven kozjom kožom, štap mu u ruci a kod njega pas (ako nije bila koja druga zvier); držani Rok prilikovaše vrtlaru a čuvala su ga gvozdopletena vrata.

Pripovieda se pak, da taj kip sv. Roka po putu njekih seoskih vladarah bio je prodan na mletačku ormanicu. Njeki pak vele, da je isti biskup u dogovoru s ondašnjim župnikom skrovito ga digo i utopio blizu sela u vrulji, i da je onaj čas počela puhati strašna bura i zametnula se strašna oluja, i zato da su pod Brašnicami česte i jake bure.

Igrane ima starinsku kulu, s koje Sale zapovjednik omiriv iz šibe, prebije barjak i zrnom usmrti barjaktara turskoga na planini.

Kod starodavne crkvice S. Spasa (Salvatora) bilo je jedno staro pismo, sad je već nepoznato, nu po sreći prisvojiga g. Vinko Sabljar, kad je pohodio Dalmaciju.

Živogošće ima glavicu, u kojoj bi se mogao kopati liep crljenkasti mramor, samo je malo subljikav.

Ima liepih zdravih vodenih vrelah, medju kojimi voda, koja i sad vre iz morskog pieska niže samostana, koju gosp. Fortis spominje i veli „bila je, pa je nestalo“, i nad njom vide se i dva Epigramma.

Prvi nazivlje vodu da je salutifera, da malo se već što može od istih pročitati, zašto slap uzbunjena mora i davno vrieme pokvarilo je slova, osobito drugi posliednji, o

kom veli se i podobno je, da je naznačivao perivoj, ogradu i ulicu k vodi, pripadajuću službi Liciniana. To tvrdi i Zanetti.

Drvenik ima starodavnu tvrdjavu pod imenom kastela drveničkoga, iz koga Primorci silovito iztjeravahu Turke i hrabreno odbijahu napadnike. Na ovom kastelu još se poznaje ponješto starinsko pismo cirilskimi slovi, ali je jako pokvareno od vremena i izlizano od vjetra i vode. Koliko sam mogao, onoliko sam i dignuo, a morda će ga bit podobnije dignuo prije 6—7 godinah štov. gosp. Sabljar, kad je putovao po Dalmaciji.

Od kastela i junakah drveničkih mnoge se pjesme pjevaju i iz Kačića i iz drugih stranah.

Nedaleko od kastela vidi se jedan stećak na nadgrobnoj ploči, udielan je četverouglasto, na njem urezana su dva konjanika s bojnimi položenimi koplji u desnicah, a sa strane djevojka rukuh razapetih.

Pripovieda se, da su to zaljublenici bili, Drağutin Miletić Turčin i Dragimir Kostanić, prvi iz Vrgorca a drugi iz Drvenika, oba zaljubljena u kćer kneza Gračkoga Jurića, koju su roditelji radi tabora i straha volili pokloniti Miletiću, ali djevojka htjede se radje udat za krstjanina, obznani Kostaniću kada ima doći, koji dodje i povede ju; u to doba prispije Miletić i ubavješten o dogadjaju, poleti, te stigne dvojicu na spomenutom mjestu, udare se, te Kostanić pane mrtav, a Miletić ranjen pograbi djevojku i pobjegne k Vrgorcu, doli na putu svladan od smrtne rane padne, a djevojka povrati se s bojišta te ode k Dragimirovoj braći i dade načinit kamen taj, ali od žalosti treći dan izdahne i ona, ter oboje budu u jedno sahranjeni, što se i sad zove Kostanića Greb. Tu nije jedan vojnik da bije jednu zvier, kako njetko veli, već da vojnik znamenuje Kostanića, a živina Turčina. — To je bilo sad ima dviesto godinah, kako piše i S. O. Luka Smoljanović svomu rodjaku Petru Kadčiću, biskupu makarskomu.

Zaostrog, Rastotca, Porfirogenita, nedaleko od Drvenika. Ovdje u crkvi svete Barbare imadu dva napisa rimska, jedan na nad-

grobnoj ploči, a drugi na kamenu upotrebljenom za vratni prag. — U trećem redku valja da je odsječeno ili pokvareno FIL, da bude FILIA, a u četvrtom MA, tada bi se pročitalo ovako:

VISELLIAE PAULINAE, FILIA MARCELLINA, MATRI CARISSIMAE POSUIT.

Podaća ima još odzgor staru kulu, iz koje Primorci Podaće i Brista, dvajuh združenih selah, braniše se i odbijahu Turke. — Oko crkve SS. Ivana i Stjepana vidi se stećakah i starinskih nadgrobnih pločah, kako u Tuciepih, Drašnicah i Igranih.

Brist neima ništa znamenita, nego od novije dobe sagradjena je kuća biskupa Pavla Klementa Kadčića Miošića, s kamenim kipom nad jednimi, a urezanim lavom nad drugimi vrati.

Gradac ima svoju starinsku kulu, kojom zapoviedaše knez Jurić, koji se je mnogo borio s Turci. Ovaj jednoć sa svojimi vitezovi pogubi više od deset hiljadah Turakah i istoga njihova zapovjednika, kadno spustiv se niz planinu izpod svetog Paskala, htjedoše jurišem osvojiti kulu i tvrdjavu na brežuljku kod mora. — Zapovjednikov grob i sad se znade, jer se vidi pokrovna ploča nedaleko od žive vode niže kule. Njetko veli, da istoga pogodi zrno iz galije vladane od generala Kornera.

Spomenuti Jurić videć jednom da nemore turskoj sili odoljeti, htjede ih oštroumno preplašiti i predobiti i na drugu stranu poplašene odpraviti. — Videć množinu Turakah, pribavi veliki broj crljenih kapah, te ih posadi po trnju i draču po ulicah, a napred uredi ono vitezovah koliko imadoše; videći Turci množinu svieta pod kapami, utabore se kod Gospine crkvice na skoku, nu čim zavlada mrak privuće se tamo Jurić sa svojimi, te nenadano udari na Turke u zgodnom klanjcu, pak s pomoćju Djevice pobije ih do cigloga. Njeki dio pobijenih sbacaju u more, jedan dio u njeku jametinu blizu klanjca, a njeki se dio i posmrdio, ter se tamo i razpa, tako da i dan danas u pomenutom klanjcu kod Gospe vidi se kostih i krvuštine s crljenicom izmješane, skamenjene.

Od tvrdjave sad ostanakah neima, već do kakova mala uzkrajka zidine. Ali se vide ostanci staroga augustinianskoga samostana i drugih zgradah, oko kojih izkopavaju kojekakve posude, nadgrobne ploče i cieloviti grobovi se vide, a kadgod nadje se i gdjekoji novac, izmedju drugih onaj stari rimski bakrenjak od vremena Augusta Cesara pri porodu Krstovu, i razliki drugi, od kojih ja sam njekoliko dobio od mojega otca, koji mi obeća, da će bit oprezan u kopanju, nebi li se još na što namjerio i kupio, ter mi poslao. Nalazi se i ovdje po gdjekoja babka, od kojih jednu i jedan novac s onom Bušelića babkom, šaljem slavnom družtvu za narodni Muzeum.

Gradac ima i plemenitih živih vodah, na primjer Slavinjac, gdje veli se da je bio stari Labenitca, od koga i sadanji Gradac od tvrdjave Gradić, kasnije se je prozvao Labčanj, i tu okolo ima još starinskih razvalinah bez nadpisa ili kojeg spomenika.

Baćina ima na više mjestah starih razvalinah s pločami i stećkami, okolo kojih izkopava se kadšto i novacah. Radi toga, što je Baćina skrajno selo Primorja, a blizu Neretve strašne protivnice rimske, razložito je, da je odpočivala vojska, da bi se tude odmarali zapovjednici, i tako pomagali se mišćani i obogaćali, a možda i slavodobitni Rimljani vraćajuć se, koji bi obolio, zakopao bi dobitak, da mu nebude našast, pošto je umro, blago je ostalo. Kod starodavne porušene crkve svetog Andrije, koja je bila sagradjena na ćemer a sad sa zemljom sravnjena, na 150—200 hvatih duljine, ima preko sto nadgrobnih debelih pločah, nu nać se nemože pisma nikakva, van ako nije od nepomljivih seljakah izprebijano, pokvareno i u kućne mire upotrebljeno.

Na mnogih pločah vidi se polumjesec i zviezda, grb ilirski.

Na njekojih drugih križ.

Samo na jednom četverouglastom stećku ima urezanih s jedne strane šest kipovah, bi reć mužkih, držećih se za ruke, gledaj tablicu br. 3., a s druge pet ženskih, gledaj tablicu

br. 4., i pripovieda se da, je to kolo; a drugi vele, da su se tu sreli svatovi, i posvadiv se, pobili se i izginuli, pa to jim spomenik. Pripovjest obična.

Crkva sv. Jurja posvećena je od biskupa Zorkovića s pomoćju OO. Ivana Podačanina, Marka Salinovića i Ivana Tomaševića g. 1628., tako se čita u staroj krstnoj knjigi.

Pri strani više crkve nalazi se gdjekoji komadić zelenog mramora, da se stane kopati i tražiti, moguće da bi se velikih komadah našlo.

Baćina može se dičiti svojim Blatom, jer joj je plodno, obilno ribami: ima u njem jeguljah, ugorah, masnicah, ploticah, ukljivah itd., a iz jednog izvorka vade Bačinci i prodavaju pijavice.

More plodno svakovrstnom ribom ima: duplinah, sturicah. sabljorkah, barjaktašah, volinah, ročinah, pašah, mačakah, hrkaljah, slatovah, bilizamah, lubinah, zubatacah, cipalah, komaračah, žutugah. krbah, skušah, lokoradah, palamidah, tunjah, šardelah, sipah. obotnicah, liganjah, ugorah, jastogovah i t. d.

Samostani.

Makarska broji tri samostana i to Malobraćanah.

I. Van grada kraj mora, starinom posvećen sv. Petru, kako piše i Gonzaga na strani 589. djela drugoga i Norinio na str. 42., a sada je pod zaštitom B. D. Marije od Milostih. Starinom su u njem stanovali Augustinovci, iz koga budu dignuti po volji Žarke Humskoga, g. 1468. radi njekojih uzrokah, kako i ondašnji Augustinovci samostana Zaostrožkoga, a bude poklonjen Malobraćanom Bošnjakom Franceškanovcem; nadošljaci neimadjahu u početku nego samo pet sobicah, koje su i sada odzgor sćemerene. Kasnije braća malo po malo samostan povećaše i napraviše, zato god. 1518. bude prebivalištem biskupskim, a sdružena crkva ostala je sve do sada u svojoj starini, prem da je služila i za stolno-župničku, što svjedoči krstionica i sada nahodeća se u istoj crkvi.

Turci jednoć zapališe ovaj samostan. a kad ga braća urediše s pomoćju njekih blagodušnih, tada ga zapale Mletčani, a to videći da su se unj zatvorili Turci. Napokon godine 1762. bude podobro uredjen, kasnije što ponapravljen i sada broji preko trideset sobah.

U starešinskoj — jednoj od tih sobah — nalaze se dvie zamierne slike na platnu, jedna prikazujuća opravdanu od Gospodina bludnicu, a druga čistu nu pravedno ozloglašenu Suzanu. Ima pako izmedju ostalih i sliku P. G. Mariana Lišnjića biskupa.

Kada je crkva ovoga samostana sagradjena i da li je od stare dobe, nezna se; dva puta je bila popaljena. najposlje Malobraćani dobiše dopuštenje od kadije i emirah turskih, i sćemere ju. Bila je posvećena od P. gosp. Tomaša Skoroevića, biskupa bosanskoga, i kasnije blagoslovljena od P. G. Nikole Ugrinovića Semendrinskoga, budući bjaše od Turakah osmradjena.

U ovoj crkvi leže dva biskupa: Petar Kadčić i Marian Lišnjić. U njoj vidi se od naravnoga kamena plemenito načinjeni žrtvenik na poštenje sv. Antuna Paduanskoga, ali kasnije je pokvaren palježom i pomazan vapnom, kako i propovjedaonica.

Na oltaru velikomu postavljena je slika odlične ljepote i veličine na platnu, prikazujuća Veliku Gospu uzhodeću na nebo, praćenu od angeljah na očigled Gospodnjih učenikah razapetih rukuh, ožalošćenih nad njezinim odlazkom. To je na sredini a u četiri ugla vide se SS. Franjo, Klara, Stjepan i Lovro. Na drugom oltaru sa strane vidi se krasno propeće Krstovo s nadpisom židovskim, grčkim i latinskim.

Knjižnica i arkiv.

Samostan makarski ima i svoju knjižnicu, koja akoprem nije obilna knjigami, kako njeke druge ogromne knjižnice, ima knjigah svake dobe i u različitih jezicih.

U arkivu pako nahodi se medju starimi listinami mnogo rukopisnih knjigah, papinskih pečatnicah, naredbah, dukalah, privilegijah, fermanah, diplomah i pohvalah, pa i nadarenjah za diela i

zasluge, revnost i patnje braće redovnikah, prišavših iz Bosne, kako se čita u ovoj knjigi: „Benemerenze dei MM. RR. Padri Min. Oss. della Provincia di Bosna Argentina, ora del SS. Redentore in Dalmazia ad annum 1748.“ na strani 1—3 aktah arkiva.

Naredba Daniela Delfinia, koja počimlje i svršuje:

Noi Daniel Dolfino quarto K. per la Serenissima Repubblica di Venezia Proveditore Generale in Dalmazia et Albania &c.

Essendosi per opera delli RR. PP. Min. Oss. della Provincia di Bosna Argentina tanto nella passata, come corrente guerra trasferiti molti popoli Catolici del paese Turco in questo del Serenissimo Dominio e da loro con somma cura et esemplarità pasciuti di spirituali esercizii, come consta da più testimoniali statigłene rilasciati, e considerando Noi non meno alle benemerenze da loro contratte, che al benefizio apportado al pubblico augmento, e con l'autorità del generalato nostro risolviamo e determiniamo, che niuno da qui inanzi, tanto Religioso, che Prete, possa ne debba sotto qualsiasi colore, ingerirsi in conto alcuno sopra di nuovi sudditi venuti alla devozione del Serenissimo Principe, per quello spetta la cura delle anime, ma che debbonsi esercitare sempre da detti P. P. di Bossina. Con questo però, che quelli, che saranno eletti dal loro Superiore vadino all' ordinario per la benedizione come meritevoli in ricompensa delle loro lunghe fatiche avute nel paese Turco per mantenerli nella vera religione et applicazione che impiegono in questi paesi, sottoponendo perciò nella pubblica disgrazia tutti quelli, che contravenissero alle presenti, delle quali commettiamo il registro ove occorre. In quorum ecc.

Datum Citluchi li 18 Aprile 1695.

Daniel Dolfino quarto K. Prov. Generale.

K tomu se mogu nadostaviti naredbe: Alesandra Molinia sa Sućurja, Angela Ema iz Splieta, Sebastiana Vendraminia iz Splieta, Dolfinova druga iz Zadra, Alvise Moceniga itd.

Jakova da Rivaviera posvjedočuje pohvala ovako:

Riescirei di troppo tedio a Vostra Serenità ed a Vostre Eccellenze se detagliar volessi i servigi prestati in guerra ed in

pace dai Religiosi della Provincia del SS. Redentore. Dirò soltanto: che oltre d' esser stati, ed esser tuttavia attentissimi cultori della vigna del Signore, ebbero nelle tre ultime guerre il merito di cooperare felicemente con esortazioni spirituali alla dedizione al pubblico non solo da molti vilaggi con grandi estensioni di terra e di turbe, di famiglie campestri, ma anche dei intieri Territorij, massime negli acquisti di Knin. Sign e Castelnuovo, e negli incontri vivi con li Ottomani si videro de' que' valorosi Frati comparire alla Testa di partite Morlache con la croce e con la Sciabola, facendo ad un tempo le parti di soldati di Cristo e del Principe. alcuni aver sofferta la tormentosa morte del palo; altri estinti sul campo de' nemici, puo dirsi morirano martiri volontarij della Fede, e dei pubblici Trionfi.

Questi ed altri segnalati servigi prestati dai Religiosi di Essa Provincia troverà la sublime virtù dell' EE. VV. enumerati nelle attestazioni, massime degl' Illustri miei predecessori: Foscolo, Valier, Kav. Corner, Emo, Mocenigo e Proveditore alla Sanità Contarini.

Dukale Alojsa Močeniga, Petra Grimania, Franje Loredana i Ivana Kornelia, koje evo:

Joannes Cornelius Dei gratia Dux Venetiarum &. Nobilibus et sapientibus viris Angelo Emo Prov. Nostro in Dalmatia et Albania et Successoribus fidelibus dilectis salutem et dilectionis effectum.

Uniformi e maturi sentimenti Nostri, quelli dei Consultori Nostri, sopra le lettere da voi diritte al Prov. di Sign co' quali commetteste, che li Padri Min. Oss. di S. Francesco della Bosna Argentina siano mantenuti in possesso della cura spirituale de Popoli di nuova conquista, loro conferita dal Prov. Generale Nostro K. Dolfin sotto li 18 Aprile 1695. con l' approvazione di questo consiglio 30 Maggio 1701. riconfermiamo con il medesimo Decreto le lettere stesse in ordine a che (salva sempre dependenza dal Vescovo, et altre condizioni contenute nel sumentovato Decreto) prescriverebe, che quelle genti rassegnandoci al pubblico commando, non possano, particolarmente in quello attiene all' anime,

devenir ad alcun passo senza il pubblico assenso, mentre devono riconoscere Essi Padri Min. Oss. per Direttori delle loro Anime nel caso desiderassero, che se l' elegesse Parroco proprio, e secolare. non altrimenti possono conseguirlo, che dalla pubblica autorità, disposta d' assentirvi, quando le suppliche fossero da ragionevoli e convenienti motivi accompagnate &.

Dato in Nostro Ducali Palatio die VII.
Julii Indictione 22. 1714.

Diplom Žarke Humskog od god. 1468. na pergamenu, u kom se spominje, iz kojih uzrokah bjahu iztjerani Augustinovci a namještena braća Bošnjaci.

Ferman Sultanov. Sva privilegia izdata i predana Malobraćanom od:

1) Cesarah rimskih, vrieme njihova vladanja kao: Sigismunda I., Leopolda I., Josipa I. i Karla V.

2) Kraljevah ugarskih: Bele IV., Ljudevita I., Matija Korvina i Ladislava I.

3) Kraljah bosanskih: Stjepana Bana. Tvrdka i Tomaša.

4) Carevah turskih: Sultana Memed-Kana i Mustafe Kana.

Bule papinske: Ivana XXII., Bonifacia VIII., Martina V., Eugenia IV., Pija II., Pavla II., Urbana VIII., Benedikta XIV., Klementa XIII., Klementa XIV., Pija VI. i VII.

Iz listinah hrvatskih, talijanskih, turskih, glagoljskih i latinskih, iz aktah i rukopisnoga dnevnika, nahodećih se u arkivu, doznaje se:

a) Kako Malobraćani dobiše posjedovanja do dana današnjega.

b) Kako 12. Travnja 1664. god. na udalivše se od samostana malo prama zapadu OO. Stjepana Klarića i Marka Batošića i njihove djake Nikolu Basića, Bernarda Konjića i Bonu Brkljagića i djecu Gjuru Glianovića, Franju Bariševića i Pavla Vuletića skoče Turci, te jih zarobe, kojim na zadvorju gospodovaše Ahmet Bojčić, ter po skupljenoj i za odkup predatoj milostinji budu oslobodjeni.

c) Kakō otac Mato Gjuranović Kumbat, starešina samostanski, godine 1643., bježeć od napadanja turskoga, privede iz brdah i Primorja 37 obiteljih na vrh otoka Brača i tamo postà njihov prvi župnik. On sagradi kuću i crkvicu, da mogu braća iz Makarske, potjerana od protivnikah, lasno se ondje zaklonuti.

d) Kako Malobraćani pod upravom pomenutoga otca gvardiana podložiše vladi mletačkoj: Zagozd, Župu, Vrhdol, Zmiavce, Ranoviće, Poljicu, Vinjane i Proložac.

e) Kako obratiše mnoge odpadnike i Turke. To svjedoči i Toma Biskup Forski, poslanik apoštolski u Bosni god. 1451., koji upravi na sv. Ivana Kapistrana, tada starešinu samostanskoga, sljedeće pismo:

„Fratres Bosnae tanto fructu laborare in convertendis Hereticis, quod in locis occupatis per Hereticos statim ut fratres habitacula sibi aedificant, evanescant Heretici ut cera a facie ignis."

II. Samostan u Živogošću posvećen S. Križu, daleko od Makarske 12 hiljadicah. Malobraćani iz Bročna, koji se prije biahu naselili u Stojnom polju kod Drašnice, na razvalinah nepoznate dobe, pak prognani od kneza Matiaševića prišli su u Žanjevo kod Igrane, godine 1612., gdje utemelje sad obstojeći samostan, kako svjedoče akta samostanska od god. 1720. i Norinio na str. 46.

Ovaj samostan bio je za vrieme turskoga haračenja višeputah oplienjen ali nigda popaljen; pod zadnjim kratkim vladanjem francezkim bio je zatvoren i predan na službu njeke obitelji Šimića, druga dobra bijahu dignuta, kako veli i dekret od izagnanja od 26. Listopada g. 1807., dok odlična sjajna milost Nj. c. k. ap. V. Franje I. opet nepovrati sve koliko državi, kako se vidi iz carskoga odlučka od godine 1820.

Otci ovoga samostana osobito su zahvalni i harni radi toga, te pjevaju svakoga mjeseca jednu svečanu misu za čestitost, slavodobiće i obstanak c. k. apoštolske kuće habsburžke; a uspomenu carskoga dobročinstva svjedoči i pismo na mramornoj ploči u zgodnu mjestu postavljeno na crkvenom zidu.

U poglavitoj samostanskoj sobi, na uspomenu različita dobra izkazana samostanu od otca Petra Karapandžića, čuva se slika istoga, a u omalenoj knjižnici nahodi se podobrih raznih i odlično svezanih knjigah, darovanih spomenutomu samostanu od carice Marije Terezije za njegove zasluge. — Izmedju drugih znamenitih stvarih ima tu turski hatišerif, koji veli, da su Malobraćani onoga samostana prosti od krvarine, i pismo, koje kaže, da su braća prišlaci iz Bročna u Živogošće, imajući za vodju starešinu otca Franju Momovića, priveli na kršćansku vjeru 736 obiteljih, štono se naseliše kod Cetine, u Potravlju, na Muću i na Grabu.

III. Zaostrožki samostan, daleko od Makarske 18 talijanskih hiljadicah, ima liep položaj blizu mora i posvećen je B. Djevici Velikoj Gospi. Od davne je dobe, ali mu se nezna za početak.

Prije je tu bio samostan Basilianacah u mjestu zvanom Skadarija, nedaleko od sadanjega samostana, u kom okolo god. 1821. bila je izkopana jedna četverouglasta ploča, uredjena na mosaičku, koju i Norinio spominje na str. 39., ali bude zanemarena.

Poslje Basilianacah posjeli su taj samostan Augustinci, ali radi njekih uzrokah budu iztjerani od bana Žarke Humskog, zapovjednika u ono doba stanujućega na Klisu, kako glasi diplom:

„Nos vojvoda Xarko Humski.... Cum justis de causis nostram animam moventibus &.

Datum Klisse die 10. Septembris 1468.“

Spomenuti Žarko izposlovà, dopuštenjem banskoga državnika, da je došlo šest Malobraćanah iz Bosne, kako za Makarsku tako i za ovaj samostan, koje ovlasti, da posjednu to mjesto i zgradu.

Od davnoga samostana ništa se već nevidi izvan kakva ploča ili kakav kamen. Jedan ima plemenito urezan, na kom, pripovieda se i vjerojatno je, da je u prastaro vrieme stajao njekakav kumir za dobe poganah nevjernikah; a na ploči ima pismo: РАДОВАН РАДЛТОВНХ.

Radi toga od stare dobe neima ništa, jer su ga Turci dvaputa popalili, a Malobraćani su ga poslje izagnanja Turakah komad po komad opet sagradili.

Tako i sadanja slučena crkva sagradjena je iz temelja god. 1747. a posvetio ju je P. gosp. Franjo Baličević, biskup Bosne, Požege i Biograda, kako ćirilski napis svjedoči.

U ovoj crkvi nahodi se jedna Planeta od kabanice Stjepana Tomaša kralja bosanskoga skrojena, a od drugoga diela kabanice kraljevske skrojena je Planeta na Sućurju, selu na vrhu otoka hvarskoga.

Izmedju sedam oltarah, tri su mramorna, veliki sv. Franje, i sv. Paškala, ovaj zadnji načini štovana kuća Ivičevića, slavna starinom, a dostojna svake časti i pohvale i danas.

Ista crkva ima jedan dragocjen kadionik, koga rado zamieravaju putnici, o komu jedan Talijanac, kad ga vidi, reče: „perfetto domo di Milano“; ima 24 srebrnih sviećnjakah, od kojih šest ima velikih i na njih se čita:

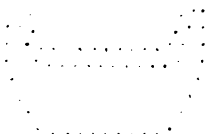
ANNO MDCCXVII°.

a na manjih:

ANNO MDCCV°. — SUMPTIBUS PATRIS PAULI CADČIĆ EX MINRIS PROLIBUS.

Ima i starih nadgrobnih pločah, od kojih jedne veli se, da je grobnica Luke Vojkovića i njegove obitelji, kako na njoj ćirilski napis potvrdjuje, a na drugoj stoji, da je grob Kosovića iz Zaostroga, ima ovaj napis:

D. O. M.
NONKOVICHII CINERES LAPIS HIC NARONAE DYNASTAS
SPIRITUS ASTRA, OMNIS GLORIAM
ET ORBIS HABET

ANNO D. MDCCLXXVII°.

Više brojevah na sredini ploče mramorne jest grb, u kom je okrunjen orao, pod nogami mu polumjesec i zviezda; oko polja topovi i barjaci, koplja i mačevi, bubnji i svirale, a u četiri ugla prilika smrti.

pomalašan samostana zaostrožkoga sadržaje papinske pečatnice, diplome, dekrete, povlastice, pohvale, akta i kroniku. Vidi se iz knjige pečatane u Mletcih godine 1775. str. 88 u 8., kako je na široko opisan samostan zaostrožki, i tu se nalazi opis početka, produženja i svrhe kraljestva Bosanskoga, uz naznačenje vremena, kadno su Malobraćani došli u države Ilirske; tako i iz sljedeće pečatane godine 1770. str. 90, P. X.:

„Cronicon archivale continens brevem descriptionem principii et continuationis venerabilis Conventus Sanctae Mariae Zaostrogensis &. cum addiectione in fine brevis descriptîonis (num. 1212).

Cronicon na str. 14. P. II. veli: da su otci Malobraćani samostana Zaostrožkoga izpod otmanskoga pod vladanje mletačko priveli 4000 obiteljih kršćanskih. Sám otac Franjo Andriašević sa srdarom Andrijom Bebićem priveo jih je 500, a otac Franjo Radatović sa srdarî Ivanom Mersićem, Jurom Dugašem i Ivanom Gelavićem 320. — Začuv za to Turci pobiesne kano vuci, pa da se osvete nasrnu godine 1686. 26. Rujna na kulu Norinsku i osvoje ju; u istoj nadju četiri otca Malobraćanina: Bonu Vordauševića, Matu Nanjanovića, Petra Matića i Josipa Tvrdkovića, koji se tamo nahadjahu kano župnici i pokrepitelji pravovjernih u vjeri Krstovoj, ter se s njekoliko svojih zatvorili u kulu, a kad ih predobiše Turci, prvomu odsjeku glavu te bace u Neretvu a ostale nemilice podave. O ovih se može reći, da su pravi mučenici.

Malobraćani samostana Zaostrožkoga pomogoše osvojiti tursku tvrdjavu u Vrgorcu, a osobito otac Pavao Kadčić Borišić dostojan je pohvale *). Koliko su pretrpili Malobraćani u Bosni i Dalmaciji, to svjedoči i otac iz Očevija i drugi, a za pohvalu naše braće ima se dodati sljedeće:

Kad no Turci razoriše samostan Broćanski i Ljubuški g. 1563., tad, da katolici u onih mjestih neostanu bez pokriepe u svetoj

*) Svjedočba Alesandra Molinia pod datom 28—28. Studenoga 1690.

vjeri, sedam misnikah Malobraćanah služaše kano sedam županah u sljedećih županah:

1. Služio je od Primorja, Kjenek, Kokoriće, Ravču, Koteze, i sve oko Vrgorca, Orah, Bubnje, Orovlje, Veljake dolnje i gornje, Visoku, Kruševo, do Rostoka sjevernom stranom Vojnića s Klobukom, Tialjinu, Siljegnišće, Tulicu, Vininu, Probod, Drne, Ljuti i Grljovje.

2. Nadjezerje medju Jezerom i Rostokom, od Lučke do Vratara.

3. Podjezerje od Unčanah do kule Norinske.

4. Čitluk Neretvanski. Ovaj je imao svoga pomoćnika.

5. Medjugorje, Biać, Ardomilje i Ljubuški.

6. Labčanj, sadanji Gradac, Baćinu i Slivno Neretvansko.

7. Živogošće, Vlaku, Zavojane, Prevarac, Propratnice, Košće, Bročno, Blato i Mostov *).

Otac Luka Smoljanović Medjugorac bio je jedan od spomenutih, i krstio je svojom rukom 3060 djece i prvi jih počeo bilježiti polag naredbe S. Tridentinskoga sbora.

Gori spomenuta povelja nahodi se u arkivu s glagoljskimi slovi pod dnevom 2. Travnja 1599. To potvrdjuju i braća Hercegovci ovako: „ab illo igitur tempore, nempe ab anno 1565, in Hercegovina nullum pubblicum institutum, Templum, Oratorium aut altare extitit. Expulsis fratribus Ordinis S. Francisci, qui soli ex tempestate populi spirituales duces erant, seque in Dalmatiam in Conventus Zaostrogensem et Macarensem recipientibus, res Catholica in Hercegovina tristem faciem induit. Plebs hinc inde dispensa, cui tamen fratres, ex ante memoratis Conventibus, quantum per Turcos licuit, in qualitate Missionariorum Sacramenta administrabant, donec anno 1735. divisa Dalmatia a Bosna et fervente bello inter Rempublicam Venetam et Sultanum, Missionariis ex Dalmatia ad has partes interceptus fuerit“

---

*) Valja da su hodali od jednoga do drugoga mjesta, kao sadanji biskupi.

Schem. Miss. Custo. Hercegoviensis pro anno Dom. 1853, pag. 5—6.

Sada nješto o štovanih otcevih Malobraćanih spomenutih trijuh samostanah, koji se u kakvoj sgodi odlikovaše, ili kakvu slavu i poštenje u ime zaslugah stekoše, ili koji su bili učitelji i državnici izvan svojih državah, ili poslanici apostolski, ili kapelani vojnički, ili kakove knjige izdali ili napisali za pečatanje, ili koješta drugo.

1. Otac Boriša Arbić pokaže svoju srdčanost prigodom osvojenja Čitluka Neretvanskoga, u kom obrati i okrsti trideset Turakah *).

2. Otac Luka Vladimirović, a ne Vladomirić, kako se vidi na različitih mjestih pečatano, izdade:

a) Život sv. Sime Zadranina, u Mletcih godine 1765. kod Petra Valvasensia str. 56.

b) Sacras benedictiones varias.

c) Nauk kršćanski za malenu djecu.

d) Varii cenni storici, u talijanskom, hrvatskom i latinskom jeziku; gl. Bibliografija hrvatska I. str. 176.

3. Otac Andrija Kadčić Miošić, koga je život opisao g. Stjepan Ivičević u Zori dalmatinskoj godine 1846. pod brojem 12—13, bio je poslanik apoštolski u Filipopolju bugarskom, učitelj generalni u Breši i u sjemeništu zadarskom, ter je izdao:

a) Elementa peripatetica, juxta mentem subtilissimi Doctoris Joannis Duns-Scoti; pečatano u Mletcih godine 1752.

b) Razgovor ugodni naroda slovinskoga, zvan obćenito: Pjesmarica Kadčićeva, i

c) Korabljicu svetoga pisma, i svih poglavitih dogodjajah svieta, u dva poglavja razdieljenu.

4. Otac Mijo Dragičević rodom iz Vrgorca, bivši državnik u turskoj Albaniji a umro u Makarskoj g. 1790. dne 20. Veljače, izdade Officium B. D. Marije.

---

*) Potvrdjuje Dolfin pod 6. Lipnjom 1696, i Morenigo 19. Prosinca 1699.

5. Otac Boriša Kadčić Žorković iz Bresta, bio je učitelj generalni u Napulju i Zagrebu, napokon biskup makarski.

6. Otac Lovro Ljubušanin, učitelj mudroslovja i bogoslovja u spljetsko-nadbiskupskom sjemeništu.

Ovaj biaše rodom Turčin imenom Asan Sitović. God. 1694. Šimun Talaić Vrgorčanin zarobi njega i otca mu, ter otac ostavi Asana u robstvu, dok pošalje ugovorene novce za odkup. Kad se povrati u svoj zavičaj, nepresta upravljat molitve svoje k Bogu i k Djevici neoskvrnjenoj na način kršćanah, želeć svedjer zagrliti zakon pravi: radi česa jednu večer uhvati mjeh i svoju odoru, pa skrovito pobjegne iz svoje otačbine te dodje na Trebisat, robu strpa u mjeh, prepliva potok i stranputice prispije kući više spomenutoga Talaića, sa željom, da bude kršten. Talaić povede i preda ga OO. Malobraćanom Zaostrožkim, koji ga nauče i pokrepe u vjeri, krste ga i pošlju u Makarsku, gdje zagrli redovničtvo i položi zavjete, ter bude zafratren. — Bio je vrli propoviednik, i stanujuć u Makarskoj sastavi i dade pečatati u Mletcih gramatiku latinsko-hrvatsku za mladež. Nastojao je i brinuo se o sagradjenju samostana na Dobromu u Spljetu. Obratio je na vjeru Krstovu nevjestu udovu i kćer joj, koja posta duvnom sv. Klare u Spljetu.

Cronicon archivale Zaostrogensis Conventus na strani 28. veli: „Hujus Religiosi vita fuit magis admirabilis, quam imitabilis.“

7. Otac Antun Perić, učitelj bogoslovja u nadbiskupskom sjemeništu spljetskom; njegova prilika i sad se nahodi u starešinskoj sobi samostana Zaostrožkoga.

8. Otac Šimun Tomašević, učitelj generalni u Bolonji i u Veroni. On biaše predsjednikom kapitularnim u državi svetoga Ante OO. Malobraćanah u Mletcih.

9. Otac Ivan Nikolić, poslanik apoštolski u Filipopolju bugarskomu.

10. Otac Mato Medaković, poslanik apoštolski u Filipopolju, tamo je i umro, kako veli Cronikon.

11. Otac Stjepan Bauk, poslanik kako i prvašnji. On je umro u Aleksandriji u Egiptu god. 1787. dne 22. Veljače.

12. Otac Mihovil Jeličić, vojnički ili bojni kapelan na mletačkom brodu. Umro je na Korčuli god. 1762. dne 6. Veljače.

13. Otac Antun Jeličić iz Zaostroga, vojnog c. k. regimenta u Mantovi kapelan 1778. god.

14. Otac Mato Jukić iz Živogošća, kapelan mletačkih pješakah u Brešiji godine 1778.

15. Otac Grgur Alačević iz Drašnicah, na brodu mletačkom kapelan, umro u Veroni god. 1789.

16. Otac Paškal Jukić, umrvši u Zadru 7. Studenoga g. 1806. Tamo je bio prevoditelj jezika hrvatskoga kod državnoga upraviteljstva (governo). Napisao je, nu nemogaše izdati: „Razmišljanja duhovna za sve dane godine“ i „Razlike svete pjesme“ u hrvatskom jeziku.

Od ovoga vriedni otac Josip Glunčević, bivši državnik, piše ovako: „Corista, Organista, Concionator, omnibus artibus informatus, et praesertim exemplaris vitae Religiosus huic mundo valedixit anno aetatis suae 58 non sine Provinciae Nostrae gravi jactura et moerore.

17. Otac Angjeo Kadčić Miošić, stariji učitelj generalni u Brešiji.

18. Otac Antun Puarić Makaranin. Bio je duhovnikom na carskom brodovlju, te umre u Mletcih g. 1841.

19. Otac Andrija Dorotić, učitelj mudroslovja u „Ara coeli“ u Rimu, pak učitelj generalni u Mletcih na „Alla vigna“ i u Perugiji, kasnije prevendar u Zagrebu i župnik u Nartu.

20. Otac Ivan Franjo Kadčić Peko iz Gradca, učitelj generalni u Veroni, poslje u „Ara coeli“ u Rimu Bio je državnikom u turskoj Albaniji, a kasnije god. 1815. župnikom svoga sela. Ovaj hrabar srdcem i duhom, podieljivaše kužnim sve svete sakramente. Nespominjuć drugih njegovih kriepostih i dobročinstvah u pokriepljenju nemoćne braće, zadosta je spomenuti, da on naredi i izkopa raku i u istu sahrani svog od kuge preminuvšega sinovca, koji mu biaše učenik. Nj. c. k. apostolsko Veličanstvo

cesar Franjo I. nadari ga za njegove zasluge srebrnim križem „pro piis meritis“.

21. Otac Ivan Raić iz Gradca, učitelj arapskoga jezika u Alepu sirianskomu. Stanovaše 22 godine u svetoj zemlji, gdje je bio poslanik apoštolski za cielih 12 godinah. Bio je vrh toga župnikom jerusolimskim , čuvarom u Nazaretu, u Betlemu i kod svetoga groba. Povrativ se u svoju otačbinu zamieni ovaj sviet boljim u samostanu Zaostrožkomu 7. Lipnja 1841. godine, gdje se i sada čuvaju sva njegova pisma.

22. Otac Franjo Perić, učitelj generalni u sjemeništu spljetskom, rodom iz Živogošća, umre u Spljetu na Dobromu i ostavi nepečatano djelo pod naslovom: „L' Oratore Evangelico sul Pergamo“, to jest hrvatskih osamdeset korizmenih propovjedih, koje se i čuvaju kod braće redovnikah samostana Omiškoga.

Od svih M. P. OO. gore navedenih vriedni i M. P. Otac Antun Lulić Makaranin spominje u svom državnom talijanskom: „Stato della Dalmata Francescana Provincia de MM. Oss. del SS. Redentore per l' anno del Signore 1857.“

Biskupi makarski

od g. 532—1859.

Makarska broji svoja dvadeset i tri biskupa, koji su većom stranom stanovali u Makarskoj, prem su bili kadkada biskupî drugih biskupijah. Ti jesu kako sliedi:

I. Stjepan I. pop one stolne crkve. Ovoga u drugom državnom sboru imenovà i posveti Honorio III. biskup solinski a ovu odluku Honoriovu potvrdi Vigilio papa, kako piše Ivan Pavlović Lučić: „Vigilius Papa adprobavit Epìscopatum Mucaritanum, quia noverat dignitatem Urbis hujus.“

II. Nikola I., kako piše Pavlović, bio je biskupom makarskim godine 1000.

III. Pavao g. 1047. Ovaj, kako svjedoče rukopisi makarskog arkiva, od kanonika crkve kninske bi posvećen za makarskoga biskupa. Inatc se njeki o dobi njegova biskupstva, bilježeć mu g. 1347., ali tomu nemože biti drugoga uzroka, nego pogrieška tiska; jer očito je, da je te godine biskupovao u Makarskoj Valentin, koji podpisa diplom Ljudevita kralja ugarskoga u poslu duvnah budimskih; podobno je dakle, da se stavi u godinu 1047.

IV. Karlo Petrović, rodom iz Makra, posta biskupom makarskim godine 1084. Kako dokazuju pisma arkiva samostana makarskoga pod slovom C. a P. G. Boriša Žorković glagoljski piše: da se tako od ovoga Karla, kako od Pavla nahodi uspomena u knjizi zvanoj „Hungaria tripartita“.

V. Valentin. Petar nadbiskup spljetski izmoli od Karla Roberta kralja ugarskoga, da Valentin bude biskupom makarskim, i to za razširenje svete vjere katoličke, i dopusti mu, da, dok vedriji danak svane a svietlije sunce grane, dok se od neznabožacah Primorje iztriebi, stanuje u Omišu. — Što Petar dopusti, to Valentinu dopustiše i Petrovi nasljednici Balian i Nedjeljko, dok slobodnije bude mogao na svoju stolicu prestupiti. Valentin bjaše do g. 1328. podložan svojim zakonitim starešinam, te pobožan i marljiv za razprostranjenje vjere i zakona, utvrdjivao župe i postavljao župnike, pohodio je i pokriepljivao pravovjerno stado: nu nakon toga svega ukaže se nepokoran, neharan i odmetan protiv spomenutim.

Pozvan od skupa da pristupi na opravdanje, nehtjede doći, već imenuje za sebe branitelja biskupa Delminianskoga. Četiri biskupa, šibenički, skradinski, kninski i forski, odredjeni kao sudci, obsudiše Valentina, koji triputa pozvan nehtjede preda nje doći, te ga iz sbora pravoviernih izbrisaše i nametnuše globu od sto žutakah. — Na to se Valentin još ozbiljnije sa starešinami zapravda; ali odbaciv kasnije okrutnost i samovoljstvo, te spoznav svoju pogriešku pomiri se sa starešinami, i to sve po nastojanju istoga Nedjeljka, pod vladanjem predjašnjega kralja Ljudevita i Stjepana bana bosanskoga, usljed česa dobije opet svoju crkvu, te umre u Omišu, gdje je i pokopan, kako se čita: „Dominus Valentinus Episcopus Macarensis vel Almissensis ibique sepultus est.“

VI. Ivan I. g. 1367. Da nebude prognan i da što gorega nepretrpi od zločincah. koji su vladali u Makarskoj. odabra radje povoljan odstup od svoje stolice i preživi većom stranom u Omišu.

VII. Šimun godine 1370., zvan biskup krajinski.

VIII. Jakov godine 1373. s biskupi ugarskimi podpisa jednu povelju kralja Ljudevita, a drugu godine 1382. Tako godine 1384. podpisa kraljevski diplom glede Spljetjanah. Jakov videći očitu pogibelj medju krivovjerci odstupi od svoga pastirstva.

IX. Ivan II. g. 1388. stanovaše većom stranom u Spljetu. Upravljaše biskupijom svojom pomoćju OO. Malobraćanah, izmedju kojih izabirao bi jednoga namjestnika, a sám bi polazio biskupiju i pokriepljivao pravovierne duhovnim razgovorom.

X. Matija godine 1390. Medju pismi biskupah trogirskih spominje se o njem.

XI. Franjo I. godine 1445. Otac Petar, jedan od reda piše, da je Franjo bio odgojen od Malobraćanah.

XII. Andrija godine 1472. Poslje pretrpljene muke i bremena biskupskoga za deset godinah u ovom s okrutnosti znanom kraju svojevoljno se odreče.

XIII. Vid god, 1490. Stanovao je malo vremena u Spljetu i ne samo upravljao s duhovnici i podložnim pravoviernim pukom u svojoj biskupiji, pokriepljujuć ga u Gospodinu, nego vladao i nadbiskupijom mjesto Boriše Averolda. Neprestano se je trudio o koristi i poboljšanju trostruke biskupije, uloživ svu pastirsku pomnju i nastojanje u to, da pokriepi, obveseli i nadahne stado svoje svetotajstvom božanstvenim; a kamo on sám nebi mogao doprieti, odredjivao bi generalne vikare, a osobito otcem Malobraćanom preporučivao je, da šire i utvrdjuju svetu vjeru.

Po smrti Vidovoj ostade pusta stolica biskupah makarskih sve do godine 1503.; u to doba prabiskup spljetski Bernard Zannius preuzme upraviteljstvo iste. — Nakon dugotrajne pravde i progona s Malobraćani potvrdi on sva privilegia, koja su im bila podana. — Malobraćani mogli su usljed toga i sami za biskupe

Bosne, Duvna, Makarske i drugih biskupijah podložnih vladi turskoj odabrati one, koje bi vidjeli i scienili za sposobne. Radi kriepostnih djelah, pa radi njihovih dostojanstvah i dobljenih poveljah pomogoše jim razliki velikaši, da su mogli sagraditi si i povećati samostane te crkve popraviti, pa se onda naredilo, da samostan bude prebivalištem biskupskim a Bogorodici posvećena crkva postade stolnom; sada bude prvi biskup

XIV. Franjo II. Ovaj zavlada biskupijom u ono tužno doba, kadno Turci Bošnjaci upadoše u Dalmaciju, te predobiše i ojadiše Makarsku i s temelja joj crkvu razoriše. Franjo preživi te nesgode grada, jer se bješe za rana uklonio u Makar. gdje je u crkvici sv. Ivana Krstitelja duhovne poslove obavljao Po nadahnuću Previšnjega slutio je i nadao se zlu, te sakupiv pravovierne pred crkvicu, potvrdi jih u vjeri, i povrativ se opet u istu, stane se pripravljati na žrtvu s preporukom u Boga. — Malo za tim razjareni Turci dolete u selo, propitaju se za biskupa, te navaliv na crkvu pogube Franju i njegove pomoćnike.

Svojom krvlju dobri pastir potvrdi vjeru, koju propoviedaše, niti se u smrti odlučio od svoga pravoviernoga stada.

M. P. otac Luka Vladmirović ovako o Franji u svom rukopisu, koji se nahodi u arkivu samostana Zaostrožkoga, veli: „De hoc Praesule mira narrantur &c.“

XV. Daniel Vocatio g. 1551., od njekih zvan Vladmir biskup Duvna. Po smrti Franje II. bude predana Danielu crkva makarska od svete stolice, koja poznavaše tužno stanje iste. — Prišav O. Dane da pohodi novu si državu, snadje ga turska potjera, kojoj da izbjegne prodje kroz Primorje, ukrca se u Zaostrogu i pobjegne na Korčulu, nu tamo ga stignu neznabožci, svežu i povrate u Vrgorac i zatvore ga u tamnicu, gdje je pod težkim zulumom patio i podnosio svako zlo i nepravdu radi vjere, niti se odtuda mogaše osloboditi, dok Malobraćani s pravovjernici nesakupiše novce i tako ga neizkupiše.

XVI. Nikola II. Ugrinović. Ovomu nakon Dane posebnim dekretom bude predana biskupija makarska. Nikola, sin

Gjure Ugrinovića vlastelina poljičkoga, odgojen je od OO. Malobraćanah makarskih, medju kojimi zagrli red i upravu sv. Franje. U svojoj otačbini obdari crkvu sv. Luke raznimi proštenji dobivenimi od S. O. Pape, kako se vidi ubilježeno u arkivu makarskom pod C.

Kao biskupu Semendrije, bude mu predana i država makarska, koju gledaše ublažiti i cienjaše kano svoju otačbinu. Pošav u sv. obašašće, u Vrgorcu sgrabe ga Turci, te odvedu i zatvore u Livanjsku tvrdjavu. Tomu priskoče braća u pomoć, skupe 1200 talirah oko raznih dobročiniteljah te odkupe Nikolu od očevidne smrti mučeničke. Malo poslje opet ga zločinci uhvatiše, izmučiše, i budić ga svoji odkupiti nisu mogli, pogubiše s ostalimi drugimi misnici *).

Kad se dočuo strašan udes biskupov, i kad se ozbiljno doznalo, kako Turci, gospodareći s Makarskom, biahu silovito okrutni i bezdušni, nijedan se slavni muž nehtjede primiti biskupije makarske, zato od sv. stolice bude predana Malobraćanom.

Ovi s ustrpljenjem, poniznošću i krotkošću radi pravde, vjere i Boga pretrpiše mnoga progonstva, pa njeki sa suvišne hrabrenosti izgubiše slobodu i glavu, kako je i prije pomenuto.

I Farlati u Iliricum Sacrum u četvrtoj knjizi na strani 193. veli, da su poslje Ugrinovića upravljali Malobraćani biskupijom: „Post interitum Nicolai Ugrinović a Turcis interfecti res christiana Ecclesiastica Macarensis et Dumnensis ad interregnum rediit, et dum utrique suus praeficeretur Episcopus, cura animarum commendata est Patribus Francescanis....“ i to posebno M. P. O. Petru Vukoviću iz Zabača od Živogošća i M. P. O. Šimunu Tvrdkoviću iz Zaostroga Neretvancu, tako kažu i rukopisi samostana Zaostrožkoga.

XVII. Bariša Žarković, rodom iz Brista u gornjem Primorju , učinjen je biskupom devet godinah poslje Nikole g. 1615. I on bi odgojen od Malobraćanah zaostrožkih, medju kojimi i iz-

*) Njegov grob nalazi se u crkvi sv. Luke kod Dubrave u Poljicih. Umro je godine 1577. Ur.

uči prve nauke a višje u Italiji. Bio je učiteljem u Napulju i u Zagrebu, dok ga Matija kralj ugarski neimenova biskupom, a Pavao V. papa, poznavajuć vriednost i krieposti Barišine, potvrdi imenovanje Matijaševo; tako Žarković podje u Rim, gdje ga zabiskupe.

Povrativ se u Makarsku bude primljen s onom željom, veseljem i radošću, koju Farlati opisuje na gori spomenutom mjestu: „Frater Bartolomaeus etc. Sacerdos est eximia pietatis et singularis exempli, prudens, doctus, expertus, idoneus ad regimen Ecclesiasticum. Professor est Sacrae Theologiae, quam summa cum laude et auditorum utilitate plures annos Neapoli tradidit, nunc Zagabriae docet & eum summopere expetunt, et neminem, quam Bartolomaeum vehementius exoptant."

Stanovaše kod braće redovnikah, uloživ svu svoju kriepost za poboljšanje tužnoga stanja otačbine svoje. U to ime nepožali truda ni milostinje, niti nepropusti obići vierne, da ublaži težki i okrutni jaram turski. Neumornu imadjaše pomnju oko svih crkvah, koje neimadjahu svoga vlastitoga biskupa.

Zadnje dneve svoje starosti provede u zaostrožkomu samostanu, gdje biaše crpio i početne nauke. Toga samostana spomenuo se je i u posljednjoj odluci svojoj, koja se izvorno nahodi u arkivu.

Pred smrtjom preveze se na Sućur Farski, gdje imadjaše svojih posjedovanjah, i tamo premine ter bude pokopan u župničkoj crkvi godine 1645.

XVIII. Petar Kadčić, rodjen u Makarskoj, odgojen i izučen kod Malobraćanah, medju kojimi i red zagrli. Inocencio X. papa učini ga biskupom, kako pisma glase:

„Anno 1646. 25. Junii providit Ecclesiae Macarensi, vacanti per obitum Bartolomaei Cadčić de persona Petri Cadčić Ord. Min. de observantia."

Radostan biaše početak njegova biskupovanja radi toga, što su Makarani otresli se jarma turskoga i došli pod vladu mletačku, od koje Petar zadobije za Malobraćane i sve Makarane različite povlastice; isto tako zamoli u nje, da bude Makarska

utvrdjena, te je sagradio po jedan toranj kod sv. Petra, u Vrulju i u Gradcu, da se uzmogne laglje oprieti nasrtanju turskomu. Molbenica nahodeća se u arkivu samostana makarskoga, počimlje ovako:

„Serenissimo Principe!

Colla fronte profondamente inclinata al Vostro augusto Trono &."

Po dopuštenju svetoga sbora odabere dva pomoćnika izmedju braće za pastirsko pohadjanje. Svoje duhovne poslove mirno ovršivaše kao pravi izvršitelj zakona Krstova i vjere katoličke, te se podobro i s razlogom može zvati progonitelj Turakah, kako se vidi iz njegovih riečih upravljenih na Primorce sakupljene u sboru, nagovarajuć jih i pobudjujuć u njih hrabrost proti zlotvoru.

Ovaj kriepostni duhovni pastir ulagao je svu svoju pomnju i nastojanje i moć na dobro puka, i radostno htjeo umrieti prije, nego da opet pane njegova otačbina pod jaram turski. — Tako i bude, jer godine 1663. umre i sahrane ga u crkvi B. Djevice kod Malobraćanah pred velikim oltarom s grbom plemenstva, odozgo orao razapetih krilah a odozdo popeti lav.

XIX. Marian Lišnjić, rodom iz župe Imoške; i ovaj biaše Molobraćanin. Aleksander VII. učini ga godine 1664. biskupom, kako knjige kažu: „11. Februarii providit Ecclesiae Macarensi vacanti per obitum Petri Cadčić, de persona Mariani de Imota Ord. S. Francisci de Observantia."

Netom započe biskupstvo, najpreče mu se dopade obići državu i pravovjerno stado pohoditi, i to sve medju vojničkimi uzbunami uuz očevidnu pogibelj.

Mnogo je Marian pretrpio u svom pastirstvu, osobito početak mu biaše gorak. Ovaj slavni biskup jednom nadahnut iskrenošću i gorućim pouzdanjem za razplodjenje vjere, koju kriepostno propoviedaše, zapravda se s neprijateljem o zakonu pravom. i dotjera dotle, da ga pograbiše i uapsiše. Stalan u vjeri i ufajuć u Boga očekivaše mučeničtvo, ali to nebi po ćudi pravoviernoj braći, koji se bojali kakova obćenitoga progonstva, nato postaraju se i skupe odkup, ter oslobode hrabrenoga pastira. To dade povoda p. gosp.

Andriji Zmajeviću nadbiskupu antivarskomu, da ovako piše Marianu Geliću biskupu sapskomu: „Cave conferas cum Turcis, de Religione certamina, ne in idem periculum incurras, in quod se ipse imprudenter conjecit Marianus Lisnichius Episcopus Macarensis, cujus vita et libertas magno pretio christianis stetit."

Dobri pastir nezapusti svoga stada pod zulumom turskim, nego ga podupiraše i neprestano pokrepljivaše duhovnom i materijalnom pomoćju, i to ne samo u makarskoj, nego i u skradinskoj i duvanjskoj državi.

Živio je osamdeset godinah, te bio preko dvadeset godinah biskupom triuh državah. Svladan više trudom nego li starošću premine u Gospodinu godine 1685. u samostanu i bude sahranjen kod Petrova groba. Na nadgrobnici urezan je kip biskupov u misnoj odori s nadpisom:

HIC JACET ILLUST. ET REV. DOMINUS AC DOMINUS F. MARIANUS LISGNICH AB IMOTA EPISCOPUS MACARENSIS.

Ostalo je pismo pokvareno i iztrveno nogami.

XX. Nikola Bianković, rodjen Spljećanin. Još djetetom u krilu kriepostnih roditeljah pokaza um, poniznost, dobrotu i svoje bogoljubstvo pa i zanešenje za naukom. U petnaestoj godini svoje dobe odluči biti crkvenjakom.

Nadbiskup Leonard pošlje ga u Loreto, gdje u kolegiju ilirskom u sedam godinah dovrši mudroslovje i bogoslovje, a u gimnaziji maceratskoj nadare ga krunom naučiteljah. Vrativ se u otačbinu primi sve redove i učine ga župnikom u Sućurju i to po odluci nadbiskupa Bonifacia. Odavle premješten je poslje tri godine u Spljet, gdje kao kutnik predavaše bogoslovje djakom.

U to vrieme potope mu se roditelji, prelazeć iz otoka Solte, gdje imadjahu mnoga dobra, te sve imanje pripadne Nikoli, od koga on zadržavši ono samo, što mu bì od zgoljne potrebe, sve ostalo razdieli medju siromake i u razne dobre svrhe, kano na primjer: veći dio skupštini Filipinskoj, napravio prebivalište i sagradio golemu i plemenitu crkvu sa tri žrtvenika.

Zatim postane namjestnikom apoštolskim u svih trih državah, koje biahu izgubile svoga pastira po smrti Marianovoj, a na molbu Ivana biskupa pohadjaše i državu ninsku. osim toga, po naredbi papinskoj bude i pohoditelj apoštolski u kotorskoj.

Nikolinovo djelovanje Stjepan Cupilo nadbiskup spljetski trostruko razdieli ovako:

„Spatio viginti quatuor annorum, christiana doctrina pueros imbuit; octodecim in hospitali domo sacramenta militibus administravit; sexdecim missiones apud Morlaccos exercuit. Provincias Poljicii, Radoboljae ac Cetinae, cum sub Turcarum tirannide gemerent, lustravit. ibique conciones publice coram infidelibus habuit; plerosque Schismaticos ad Sanctae Ecclesiae sinum adduxit, et Turcos christiana Cathechesi instruxit, et aqua lustrali expiavit."

Jerolim Kornelio. upravitelj mletačkog pomorstva, držao je Nikolu u velikoj cieni, te je vazda želio, da ga kod sebe imade; služio se je njegovim savjetom, te scienio, da su sva predobića dogodila se po molbah Nikolinih.

Kad se umnožio broj Pilipinah u samostanu, što no ga on biaše utemeljio, bude odabran starešinom, odrekav se dostojanstva, koje uzdržavaše u stolnoj crkvi, dok opet na molbu svećeničkoga sbora i po oblasti nadbiskupske zapovjedi neprimi ga godine 1689., kadno Šimun Kavanjin svjetovaše i preporučivaše svemu sboru, da Nikola bude pozvan i usilovan primiti se opuštenoga mjesta po smrti Jerolima Dumanea, ter ovako pisaše;

„Venerabiles Fratres!

Cum nos procedere intendimus ad electionem novi Canonici, ego propono vobis Venerabilem Dominum Nicolaum Biancović, virum, ut vos scitis, irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non violentum, sed modestum, et qualem desiderat Apostolus, nondum Canonicum sed Episcopum: quare toto animi affectu Vobis illum commendo."

Vlada mletačka, kojoj papa Alexander VIII. podieli g. 1690. pravo, da izabire biskupe u krajevih sebi podčinjenih, imenovà Nikolu biskupom makarskim godine 1695. Gore navedena povlast

pako bijaše osobito na molbu Ivana Lauda, vladina poslanika, dopuštena.

Vladinu odluku potvrdi papa istom godine 1698., kako glasi latinska knjiga:

„Anno 1698. 14.° Kalendas Januarii: Ad praesentationem Reipublicae Venetae .... providit Ecclesiae Macarensi ... vacanti per obitum Mariani de Imota, de persona Nicolai Biancović Presbit. Spalatensis.“

U svom polazku preda Nikola samostansko upraviteljstvo Stjepanu Učeviću, koga braća odabraše, i razstane se od iste plačem i velikom žalošću. Zatim podje u Mletke i tamo ga zabiskupi Ivan patrijarh godine 1699.

Vrativ se Nikola u otačbinu prispije iste godine u Makarsku uz veliko veselje i radovanje puka.

Nikoli nebijaše bezposlena časa. Čas propoviedaše vjeru Krstovu, zanemarenu osobito u gradu; čas pohadjaše siromahe i bolestnike; čas ublaživaše nemirne, čas odvraćaše stranputne od vratoloma i privadjaše jih na put spasenja. Svake godine pohodio bi barem po jedan komad države, ako ga nebi zapriečila kršćansko-crkvena potreba i korist, da otidje do Mletakah ili Rima.

Radi Nikolinih izvrstnostih i dubokoga uma bijaše ljubljen i štovan ne samo od svojih kršćanah, nego i od istih nevjernih Turakah, koji mnogoputah pristupahu, da čuju njegovo propoviedanje, a to jim bi od hasne, jer mu se pokloniše i moliše, da jih Bogu preporuči i njihova polja i imutak da blagoslovi, a njeki i vjeru kršćansku zagrliše.

Nikola, dobar, krepostan, valjan, ponizan i mudar, ljubežljiv otac siromašnih, Boga bojeći, imadjaše i svojih neprijateljah. Nenavidljivci uložiše svoju lukavštinu i bezdušnost, da ga ocrne, poruže i usmrte.

Podmitiše krivodušnici njekoga, koji bi kriepostnoga pastira ili otrovom ili strielom ustrielio i umorio; nu to jim neizpade za

rukom, jer Nikola pravi sluga pravoga Boga, Boga živoga, Boga jakoga, Boga neumrloga, samim u Boga pouzdanjem predobi jih: jer kad mu dokazaše, da je u Brebiru, gdje bijaše sagradio crkvu i samostan Pilipinom, poslano šest oružnikah, koji će ga smaknuti makar bilo i u crkvi, ipak uljeze u crkvu i započe ovršivati svoje običajne pobožnosti, pjevajući rieči Davidove iz pjesme 26.: „Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo?“ Ter sjednuv na priestol u odori biskupskoj, kriepka srca a užgana pogleda, dočeka vukove, kojim na priliku svoga božanstvenoga učitelja glasno zagrmi: „Koga ištete?“ S kojom besjedom tako prepade oružnike, da preplašeni natrag pobjegoše a ne kasno od Boga zasluženu osvetu primiše. — Dostojno se dakle mogu slavnom Nikoli namienuti one rieči Farlatove, koje od sebe sv. Pavao govoraše; „in periculis fluminum, periculis latronum, periculis in genere, periculis in solitudine, periculis in civitate, periculis in falsis fratribus, in labore et aerumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore.“

Videć kriepostni pastir, da je malen broj duhovnikah u njegovoj državi, nastojavaše o tom, da podobar broj izabrane mladeži sakupi, što mu i podje za rukom, jer sakupi njeke i posla u Loreto, druge u Rim, treće u druga mjesta, te do malo godinah imadjaše preko dvadeset novih sveštenikah, od kojih njeke uvrsti u broj kutnikah, njeke postavi za župnike a druge zadrža sebi za pomoćnike u trudnom poslu duhovnih pastirskih obašastjah.

Radi osobnih Nikolinih kriepostih i dostojanstvah, radi odlične njegove ljubavi pram Bogu i iskrnjemu, bijaše u velikoj cieni, milosti i poštovanju i papah rimskih Klementa XI. i Benedikta XII., pa i zapovjednikah vlade mletačke, koji nijedno Nikolinovo pitanje nisu zanijekali, radi toga, što dobro poznavahu, da svako to pitanje neimadjaše drugoga cilja, nego slavu Božju i dobro pravovjernih.

Obilan kriepostmi u osamdeset i petoj godini, poslje kako ukriepi kršćanskimi opomenami i blagoslovi okolostojeće, zaspa u Gospodinu, primiv iz rukuh Stjepana Blaškovića, svoga nasljednika, duhovnu pokrepu, godine 1730. i sahrane ga za velikim žrt-

venikom u stolnoj crkvi, gdje se na nadgrobnoj ploči čita sljedeće pismo, koje htjede sám Nikola da se ureže:

NICOLAUS BIANCOVIĆ CINIS, PULVIS, NIHIL.

XXI. Stjepan II. Blašković, Spljećanin, rodjen godine 1690. te odgojen i redjen za Pilipina, a braća ga izabraše za starešinu.

Svoju vlast ovršivaše triezno, ponizno, razborno, hitro i pametno, zato je i dostojan pohvale, a radi tihih njegovih kriepostih izabran je od sbora mletačkoga i imenovan biskupom, a Klement XII. potvrdi ga godine 1731. sljedećim pismom:

„Clemens Episcopus Servus Servorum Dei: Dilecto filio Stephano Blascovich electo de Macarsca, salutem et apostolicam benedictionem“ itd.

XXII. Fabian, sinovac posljednjega Stjepana, rodjen na otoku Šolti, odgojen i izobražen ponajviše u Makarskoj Ovaj je bio nadpop, župnik, nad-djakon, a po stričevoj smrti biskupom makarskim. Oštroumno, razborno i ponizno vladao je državom tečajem četrdeset godinah.

Fabian je mnogo pretrpio i svomu puku blagodaran bio; pretrpio vojske, pretrpio čete i smrtonosnu kugu, koja mu u kući sinovca zadavi, a poslje svih patnjah mjeseca Veljače godine 1819. u devetdesetoj godini svoje dobe predje na viekoviečnost, da primi zasluženu plaću, a tielo mu u stolnoj crkvi bude pokopano.

Za Fabianom opusti biskupstvo makarsko, a godine 1828. s pečatnicami Lava XII. crkva makarska bi naimenovana sustolna a država sdružena s spljetskom.

Po krieposti te pečatnice imadjaše bit u Makarskoj jedan obćeniti namjestnik i predstavnik kaptola s dostojanstvom biskupskim, kano u stranah nevjerničkih. Pio IX. papa čestito vladajući i Nj. veličanstvo cesar Franjo Josip I. dogovoriše se i odrediše, da se u Makarskoj zabiskupi adramitski biskup, kao pomoćnik biskupa spljetskoga, i tako evo nam bude biskup

XXIII. Vinko Cima, rodom Togiranin. Bijaše jednoć župnikom Omiškim, gdje je učio ne samo jezikom, nego i izgledom, nije štedio truda, ni zdravlja za dobro duhovno svojih podanikah. U stolnoj kotorskoj crkvi kutnikom je vriedno boravio i bio učilišta nadzirateljem i prosinodalnim izpitateljem, te Stjepanu Pavloviću rodom Makaraninu stolopiscem vierno je služio, a poslje u makarskoj crkvi, uzastolnoj biskupu spljetskomu, postane predstavnikom i pastirskim obćenitim namjestnikom, sjedeć na stolici biskupah makarskih, a noseć ime biskupa adramitskoga.